
VILLARONGA, Leandre (2003). *La plata emporitana: de la Segona Guerra Púnica, final del segle III aC.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics. 199 p. (Complements d'Acta Numismàtica; 8)

Aquest nou llibre completa el projecte d'estudi de les monedes de plata d'Empòrion i Rhode en cinc volums, encara que cronològicament no li correspondria ser el darrer, sinó el tercer. El conjunt és impressionant: Villaronga ha catalogat prop de quatre mil monedes.

Les corresponents a aquest volum són d'època romana, amb tipus i pes emporitans, o sigui d'ascendència grega, encunyades en un període de temps molt curt, aproximadament un quart de segle.

Les troballes que han permès l'estudi es centren a la costa catalana i valenciana i la vall del Xúquer (onze dels catorze jaciments), i a partir de l'alt Xúquer salten a l'alt Guadiana (Villarrubia de los Ojos, província de Ciudad Real) i d'aquí a Écija (província de Sevilla) i a Tànger, tots tres jaciments amb un gran nombre de monedes, cosa que sembla indicar que no es tracta d'unes relacions esporàdiques. Sobta en canvi la nul·la difusió al nord dels Pirineus, fins i tot de la línia de l'Albera.

La descripció de les monedes, molt acurada, es veu facilitada pels quadres que relacionen els diversos anversos i reversos; mentre que algunes monedes són úniques, la majoria comparteix una de les dues cares amb diverses d'altres.

L'estudi de la metrologia permet copsar a cop d'ull, tot i la dispersió de pesos dins de cada model, que hi ha una forta concentració en uns valors determinats, majoritàriament entre els 4,6 i els 4,8 grams.

La part principal de l'obra l'ocupa el catàleg, el qual, a part de precises indicacions tècniques de gran utilitat per als especialistes, conté la fotografia a mida natural de totes les dracmes estudiades i a mida doble pels seus divisors. La tipologia que presenten les dracmes és sempre la mateixa, cap d'Aretusa a l'anvers i Pegasus al revers, amb variants en els encunys, derivades de la necessitat de canviar-los sovint a causa del seu desgast. Només alguns divisors porten al revers dos dofins que neden en cercle.

GASPAR FELIU

MIRET I SANS, Joaquim (edició facsímil, 2004). *Itinerari de Jaume I el Conqueridor*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 629 p. (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica; 65) [Pròleg de M. Teresa Ferrer i Mallol]

L'obra de Miret i Sans data de 1918, i és àmpliament coneguda i a bastament utilitzada pels historiadors perquè ara se'n pugui fer una ressenya; seria igualment inútil i gairebé ridícul fer-ne una descripció. Aquesta nota no pot tenir, per tant, una altra finalitat que anunciar la reedició i felicitar els autors de la iniciativa, atès que es tracta d'un text tan útil com limitat en el nombre d'exemplars que hi havia a disposició dels historiadors.

D'altra banda cal destacar l'apropament a la figura humana de Miret que aconsegueix M. Teresa Ferrer en el seu pròleg i l'útil recull de la bibliografia de Miret que l'acompanya.

GASPAR FELIU

TRIBALTA I HARO, Jaume (2005). *Dret urbanístic medieval de la Mediterrània*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Institut d'Estudis Catalans. 309 p. (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica; 66)

«A casa seva, tothom pot fer el que vulgui però dintre d'uns límits», de forma tan planera comença l'estudi detallat, exhaustiu i rigorós sobre els problemes de convivència urbana i les solucions aportades per a l'ordenació i la

normalització d'aquesta en l'àmbit urbà medieval, un dels grans exponents del qual són les *Consuetuds de la ciutat de Barcelona sobre les servituds de les cases i honors*, més conegudes com «Ordinacions d'en Santacília».

El llibre consisteix bàsicament en la comparació d'aquestes ordenacions amb el tractat bizantí de Julià d'Ascalona, anterior al segle X, que conté solucions semblants, si bé es fa difícil de pensar que podia haver estat conegut pel compilador barceloní, i al seu torn, l'un i l'altre, amb la legislació del dret romà en tres moments, preclàssic, clàssic i justinianeu.

L'ordenació de l'obra respon a l'oferta per Julià d'Ascalona a partir de la idea d'Empedocles dels quatre elements: terra, foc, aire i aigua, que poden provocar conflictes entre els veïns. De fet, tant el text de Julià com les «Ordinacions d'en Santacília» no estan destinats a resoldre els conflictes sinó a evitar-los, a dictar les normes de comportament que permetin la vida dins de la comunitat urbana, salvaguardant a la vegada els drets propis i els dels veïns. Tant si es tracta d'evitar les molèsties o danys causats per la «terra» (excavacions o plantades d'arbres), l'ús del foc o de l'aigua, la solució és sempre la mateixa: la creació d'un espai, d'una distància, entre l'activitat pròpia i la propietat confrontant, reforçada en el cas de l'ús del foc i de l'aigua amb la construcció de contraparets que dificultin la propagació del foc o la infiltració de l'aigua en la propietat del veí. Pel que fa a l'aire, la problemàtica és més dispersa i una mica diferent; es tracta de solucionar els possibles

danys o molèsties per falta de ventilació, llum i vistes, o sigui l'habitabilitat dels edificis, que no sempre són solucionables apel·lant a la distància, sinó que es resolen regulant l'altura dels edificis i el respecte a la privacitat dels veïns.

L'estudi, d'una gran erudició, que de vegades els no especialistes tendim a considerar enfardegada i excessiva i potser tenim raó quan ens trobem davant de notes de més de tres pàgines amb lletra ben petita, il·lustra en qüestions de dret, però també sovint en temes de llenguatge, tan necessari per interpretar els textos legals. Com a cloenda cal destacar l'amplíssima bibliografia i els índexs d'autors i de fonts.

GASPAR FELIU

SÁNCHEZ DE MOVELLÁN TORENT, Isabel (2004). *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya: Institut d'Estudis Catalans. 577 p. (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica; 63) [Premi Pròsper de Bofarull d'Història Medieval 2002]

Al segle xv la Diputació del General arriba al seu moment de maduresa pel que fa a l'organització, el funcionament i la participació en la direcció de l'Administració i la política de Catalunya. L'estudi d'Isabel Sánchez de Movellán ens permet conèixer millor que fins ara els aspectes polítics (relació amb la Corona i les Corts) i organitzatius (funcions, formes d'elecció, conflictes); però aquests

temes han estat estudiats repetidament i, per tant, les aportacions que hi podia fer l'obra són secundàries. La novetat del treball radica sobretot en el funcionament, el dia a dia de la tasca d'administració i de recaptació i gestió dels impostos; ara podem saber molt més dels drets, deures i comeses dels oficis de la Diputació i de la seva xarxa administrativa i recaptadora sobre el territori. D'altra banda l'estudi permet veure el funcionament de la Generalitat en dos moments ben diferents, els anys de pau i col·laboració més o menys còmoda amb la monarquia durant el regnat dels dos primers Trastàmars i el moment d'enfrontament que va representar la Guerra Civil de 1462-1472.

Una primera part, introductòria, descriu la situació catalana del segle xv centrada en tres aspectes: el pensament polític, la idea que els juristes catalans tenien de la relació ideal entre el sobirà i els governats, l'estructura social i econòmica i els esdeveniments polítics i les institucions de govern, entre les quals, amb molt bon criteri, es fa figurar el Consell de Cent barceloní, amb un apartat especial dedicat a la Cort General i la seva transformació en Corts Generals i la composició i funcionament d'aquestes.

La segona part porta el títol de «Teoria general de la Diputació de Catalunya» i és en efecte una àmplia panoràmica de la creació i consolidació de la Diputació del General, de l'organigrama de la institució (càrrecs, funcions, forma de designació, temps d'exercici, salaris, incompatibilitats), tant dels càrrecs elegits com del personal funcionari (ad-

vocats, escrivans, diputats locals, personal relacionat amb el cobrament d'impostos).

La part més interessant i innovadora del llibre és, a parer meu, la tercera, referida a les funcions de la Diputació del General. Sánchez de Movellán comença examinant la funció recaptatòria, que no cal oblidar que arrelava en l'origen de la institució, les formes com aquesta va ser executada, l'evolució dels diferents tributs, les formes per superar les necessitats financeres, sobretot a través de la venda de censals, i la fiscalització de l'actuació dels agents.

De gran importància són també les funcions polítiques i judicials que la Diputació va anar afegint a les seves comeses en convertir-se d'organisme recaptador en organisme permanent representant de les Corts quan aquestes no estaven reunides, o sigui la major part del temps. En aquest sentit la Diputació del General, com a garant de l'observança del dret, va participar activament en la reforma de l'Administració de justícia i en la configuració de l'Audiència Reial. I en compliment de les seves dues comeses principals, la recaptació dels impostos i la seva administració d'una banda, i la representació de la «terra» de l'altra, es va ocupar igualment de la defensa militar del Principat, sobretot en tot allò referent a la defensa de les costes.

En conjunt és un treball ordenat i clar, amb una relativa contenció en l'anotació, que no obsta perquè cadascuna de les afirmacions fetes es recolzi en la font apropiada i que és de gran utilitat tant per la història de la institució com

pel coneixement i la comprensió de la Catalunya del segle xv i, en molts aspectes, també dels segles posteriors. L'obra es completa a més amb la transcripció d'una sèrie de fonts ben escollides per mostrar diversos aspectes del funcionament de la institució.

GASPAR FELIU

TODA I GÜELL, Eduard (2005). *El monestir de Poblet (selecció d'articles, 1883-1936)*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. 149 p. (Monografies; 13) [Edició anotada i introducció a cura de Gener Gonzalvo i Bou]

Si Poblet existeix tal com el coneixem avui és gràcies a la dèria d'Eduard Toda, un reusenc rodamón, que va posar els seus cabals, la seva ploma, i la seva capacitat d'animació i organització al servei de la restauració del monestir, una causa que l'havia captivat ja als quinze anys, edat en la qual ja havia escrit sobre el tema.

Molts anys més tard, enriquit i retirat a Escornalbou, Toda va dedicar a la restauració de Poblet la major part de les seves energies. De l'obra concreta de desenrunament i reconstrucció d'alguns edificis n'hi ha prou testimonis en peu. En canvi els escrits on va bolcar les seves aspiracions i va donar compte de la seva actuació jeien dispersos en diaris i revistes escampats per tot arreu.

No podem, per tant, més que lloar la tasca de Gener Gonzalvo en recollir aquells articles que poden tenir més in-

terès avui en dia i, no solament reproduir-los, sinó anotar-los amb gran cura i erudició.

Els articles van ser publicats al llarg de mig segle, des de la descripció de la destrucció del monestir, de 1883, fins a la notícia del retorn a Poblet de la biblioteca de Pere Anton d'Aragó, el 1936, si bé la major part corresponen al darrer decenni.

Els articles estan dedicats majoritàriament a descriure zones de l'edifici, com a reconstrucció històrica o amb motiu de la seva restauració, i a alguns personatges relacionats amb Poblet, com el comte d'El Asalto, *El Trapense*, o l'abat Dorda, a més d'alguns temes més dispersos. En molts casos són la font de primera mà per conèixer la història pobletana, en part a causa del mal costum de Toda, que Gonzalvo lamenta repetidament, de no citar les seves fonts, algunes de les quals d'altra banda no han arribat als nostres dies.

GASPAR FELIU

SOBREQUÉS I CALICÓ, Jaume (2004). *1941: Un opositor català durant el franquisme*. Barcelona: Base. 195 p.

Aquest és sens dubte un llibre diferent, alhora un repte personal i un tribut de devoció filial de l'autor, i una mirada lúcida als moments més foscos del *franquisme ambiental*. Perquè els temes que s'hi tracten no són la legislació, ni la repressió, ni els fastos del règim, ni els moviments clandestins, sinó una aproxi-

mació a allò que significava el franquisme per a la gent de peu que buscava treballar, viure i estimar intentant deixar enrere la guerra i obviar les dificultats del present.

El teixit de l'obra el constitueixen la trama de les cartes que escriu a Girona a la seva dona un professor d'institut, el pare de l'autor, obligat a marxar a Madrid per opositar a una plaça de funcionari que ja havia obtingut durant la República però que el nou règim no li reconeixia. L'ordit, les notícies que l'autor espigola de la premsa de l'època, més o menys els dies que el pare escriu les cartes o que la mare les rep.

No és una història novel·lada, però sí una història que es llegeix com una novel·la i on surt tot: després d'una breu introducció de l'autor en què explica la vida anterior del pare, sobretot les peripècies de la guerra i la immediata postguerra, l'obra en si comença amb l'atac alemany al front rus, el 21 de juny de 1941, i la mobilització de l'Espanya oficial a favor de l'operació de creació de la División Azul, la qual, a Girona es concretaria, el 26 de juny, amb la creació del «Banderín de enganche contra el comunismo», al mateix temps que continuaven, gairebé desbordats de feina, els tribunals de responsabilitats polítiques, encarregats de castigar, sovint amb la pena de mort, i a la vegada d'atemorir la resta de la població, subjecta a un racionament que comportava tota classe de privacions materials i a la coacció moral que imposava l'Església. La relació de les autoritats amb noms i cognoms, cosa que tantes vegades es troba a faltar, és l'avantsala de la primera carta, de finals de setembre.

Les cartes de l'opositor mostren la misèria de la postguerra, fins i tot per a gent relativament benestant, la incomoditat dels viatges, la poca higiene i l'escàs aliment que s'obtenia a les pensions (tot i que aquests aspectes només se li escapen a l'opositor alguna vegada, per la decisió d'amagar allò que podia capficar massa la seva esposa), el món de l'estraperlo en el menjar, el món, aparentment més polit però realment tant o més sòrdid del que podríem anomenar l'estraperlo de les oposicions, els estats d'ànim, molt personals, però a la vegada molt representatius, de l'opositor segons la marxa dels exercicis, els inevitables rumors i els càlculs sobre el nombre de places i les possibilitats d'accedir-hi, però sobretot l'allunyament i l'enyorament de la dona i el fill i també de la ciutat.

Els textos de la premsa barregen els discursos i articles encomiàstics de la Nueva España, el Caudillo o de la FET y de las JONS, amb les notícies sobre el front de Rússia i les *heroïcitats* de la División Azul, la repressió encarnada en els consells de guerra i el Tribunal de Responsabilitats Polítiques, el control establert a través del nacional-catolicisme, els problemes d'abastament i d'especulació i els intents del règim de congraciarse una població que devia saber en conjunt prou distant, amb la permissió i fins i tot l'organització de ballades de sardanes i l'anunci de construccions d'habitatges sindicals o de repressió del frau. En aquest conjunt es poden trobar perles com la creació de la Central Reguladora de Patatas y Boniatos i la seva reglamentació, d'un buro-

cratisme tan complex com ineficax, la descripció de la «festa» de la Mercè a la presó de dones, on, segons el periodista, les recluses havien expressat una gran «alegria», els anuncis de gasògens, o sigui el reconeixement de la manca de gasolina, el control de venda de cambreres i cobertes per a les rodes dels vehicles a motor, tant noves com usades. Però potser res més demostratiu de la distància entre la propaganda del règim i les realitats de l'època que la descripció del viatge del ministre d'Educació Ibáñez Martín, que reconeixia el 1941 la necessitat de construir un nou institut d'ensenyament mitjà: la inauguració d'aquest hauria d'esperar fins al 1966! Mentrestant el nou cap provincial de Falange s'estrenava amb una circular sobre les desviacions que havia observat en l'uni-forme dels falangistes; en definitiva es tractava de recordar que la corbata havia de ser negra.

Aquesta aportació de Jaume Sobrequés al coneixement de la postguerra és difícilment imitable, fins i tot potser no seria recomanable que fes escola, però aporta un alè d'aire fresc i permet entreveure molts problemes, i per tant molts temes d'estudi que una història més acadèmica potser no hauria aconseguit suscitar.

GASPAR FELIU